

Ю. В. Чириченко, кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри міжнародної економіки
Академії митної служби України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ураховано потребу у вивченні механізму інтеграції України до європейської економічної системи. Розглядаються окремі теоретичні підходи і концепції формування моделей відкритості економіки в умовах інтеграції до світової економіки, а також частково вивчається вплив інтеграційних процесів на динаміку макроекономічних показників. Проаналізовано окремі тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема співпраці з країнами Європейського Союзу.

Учтена потребность в изучении механизма интеграции Украины в европейскую экономическую систему. Рассматриваются некоторые теоретические подходы и концепции формирования моделей открытости экономики в условиях интеграции в мировую экономику, а также частично исследуется влияние интеграционных процессов на динамику макроэкономических показателей. Проанализированы некоторые тенденции развития внешнеэкономической деятельности Украины, в том числе сотрудничества со странами Европейского Союза.

The requirement for studying of the mechanism of integration of Ukraine for the European economic system is considered. Some theoretical approaches and concepts of formation of models of an openness of economy in the conditions of integration into economic are considered, and also is partially considered influences of integration processes on dynamics of macroeconomic indicators. Some tendencies of development of foreign trade activities of Ukraine, and also foreign trade activities of Ukraine with the countries of the European Union are analyzed.

Ключові слова. Світове господарство, європейський економічний простір, інтеграція, зовнішньоекономічна діяльність, економічна безпека.

Вступ. Проблеми інтеграції України до європейської економічної системи неодноразово розглядалися в публікаціях відомих іноземних та вітчизняних дослідників. Цій проблемі присвячено низку праць відомих науковців: Б. В. Губського, Є. В. Савельєва, В. М. Дегтяренка, В. В. Ковальова, В. В. Косова, Д. Г. Лук'яненка, Ю. Г. Лисенка, В. Я. Шевчука, А. С. Галчинського, Ю. В. Макогона, С. І. Пирожкова, П. С. Рогожкіна. Отже, існує вагоме наукове підґрунтя щодо інтеграції України до європейської економічної системи, проте проблеми такої інтеграції все ж існують. Україні вкрай необхідні нові ідеї щодо створення передумов її повноцінного входження в європейський економічний простір. Слід розробити й ефективну стратегію для забезпечення національної економічної безпеки. Через це ми доопрацювали окремі принципи формування зовнішньоекономічної політики України щодо інтеграції в європейську економічну систему.

Постановка завдання. Мета роботи – вдосконалення окремих підходів до формування економічної безпеки України в процесі її інтеграції до європейської економічної системи.

Результати дослідження. На початку ХХІ ст. відбувається активний розвиток міжнародних економічних відносин. Усе глибше країни включаються до міжнародного поділу праці, міжнародної спеціалізації, яка вже набуває не товарної, а подетальної форми, а це свідчить, що країни все більше залежать одна від одної. Але ці процеси мають дуже суперечливий характер, тому що країни прагнуть як до економічної незалежності, так і до міжнародної кооперації, міжнародної інтеграції, міжнародної спеціалізації. Отже, вони об'єднуються на основі міжнародних договорів, угод.

© Ю. В. Чириченко, 2010

Сучасне світове господарство вже складається з суми національних економік країн, які перебувають у тісних взаємовідносинах. При цьому слід ураховувати, що нині у світі створено чимало міждержавних економічних угруповань та глобальних міжнародних організацій, зокрема таких впливових, як Світова організація торгівлі, механізми якої, до речі, тільки вчиться використовувати Україна. Особливе значення для нашої країни мають економічні домовленості, покладені в основу створення Європейського Союзу. Слід мати на увазі історичне європейське коріння Української Держави, її географічне становище, економічні інтереси та інші не менш важливі фактори, зокрема Лісабонський договір, який є базовою угодою, що зміцнює наднаціональні інститути Європейського Союзу.

Не слід забувати про те, що майже всім країнам вигідно створювати економічні угруповання, форуми тощо, оскільки через них вони можуть установити тверді правила стосовно інших країн, які не входять у ці угруповання, наприклад створити для них нові тарифні й нетарифні бар'єри в міжнародній торгівлі.

Україна активно намагається приєднуватися до європейських інтеграційних процесів, однак має певні проблеми. На нашу думку, найважливіші з них такі:

- низька якість ринкової інфраструктури;
- висока інфляція: за даними Державного комітету статистики України [1], у 2009 р. індекси споживчих цін у порівнянні з відповідним періодом попереднього року змінювалися від 122,3 % у січні до 115,9 % у грудні. У 2010 р. ситуація дещо нормалізувалася. Так, за січень індекс споживчих цін становив 101,8 %, в лютому – 101,9, а в березні – 100,9 %. Однак слід ураховувати, що останні дані є попередніми;

- недостатнє фінансування освіти;
- невисокий рівень ВВП на душу населення та ін.

На рівні більш глобального аналізу важлива проблема на шляху інтеграції України до Європи полягає в тому, що українська економіка повинна змінитись на краще завдяки різноманітним інноваційним процесам, адже не всі галузі національної економіки зможуть на рівних конкурувати з розвинутою промисловістю ЄС. Саме визначення завдань щодо розвитку економіки в цьому контексті ми вважаємо найбільш актуальним.

На шляху української економіки до інтеграції в європейський економічний простір важливо створити таку економічну модель, яка була б наближеною до європейської. А це можливо лише завдяки активній державній політиці у напрямку поліпшення умов праці, різновекторної підтримки підприємництва, що може створити привабливий для іноземних інвестицій клімат.

Слід зазначити, що нині немає єдиного ефективного плану, через виконання якого можливе приєднання України до єдиного європейського економічного середовища. Також потрібно продовжити трансформування вітчизняного законодавства відповідно до європейського зразка. У зв'язку з інтеграцією економіки України до європейської економічної системи необхідно використати всі умови для забезпечення економічної безпеки Української Держави, реалізовувати таку політику, яка б захищала стратегічні галузі економіки.

Особливо важлива послідовність і розуміння пріоритетів у процесах забезпечення економічної безпеки України. Прикладом подібних підходів до розуміння економічної безпеки може розглядатися дослідження [2], автор якого вважає, що економічна безпека країни включає напрями, серед яких найбільш суттєві демографічний, екологічний, продовольчий, військовий та ін. Слід погодитися, що пріоритетність досягнення окремих цілей економічної безпеки залежатиме від погляду на реальність зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці України.

Коли йдеться про європейську інтеграцію, необхідно враховувати всі найбільші загрози для національної економіки. Саме тому ми пропонуємо сукупність найважливіших, на нашу думку, складових економічної безпеки України (рис. 1). Ця система пріоритетних складових економічної безпеки побудована на доопрацюванні роботи [3] з додаванням таких важливих складових, як екологічна та соціальна, що відображують сучасне розуміння пріоритетів розвитку соціально орієнтованої економіки.

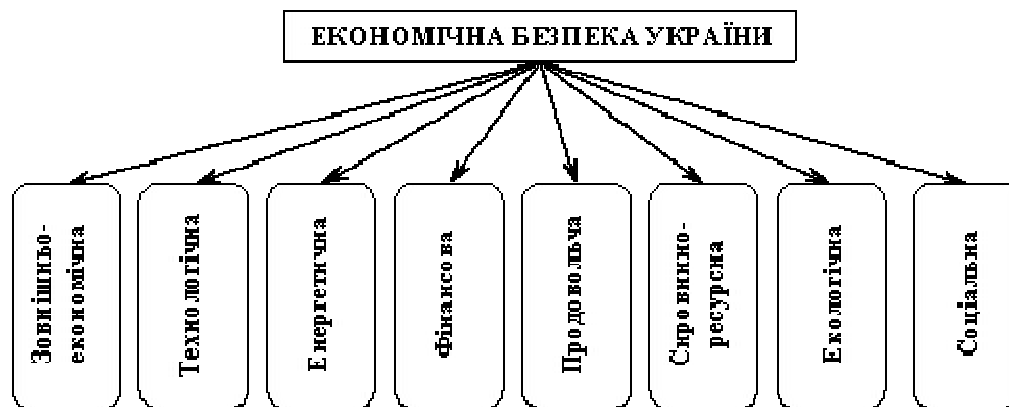

Рис. 1. Пріоритетні складові економічної безпеки України

Безумовно, зовнішньоекономічна безпека – один з основних факторів, функція якого полягає у своєчасному виявленні та відверненні загроз, що спрямовані проти національної економіки. Важлива саме своєчасність виявлення проблем у сфері національної економіки, оскільки в такому разі національна економіка своєчасно прийматиме захисну стратегію та реалізовуватиме національні економічні інтереси у зовнішньоекономічній сфері.

Інші фактори відображують пріоритетність усунення певних загроз від євроінтеграційних процесів. На думку окремих учених [3], для того щоб сформувати цілісну економічну безпеку, необхідно визначити три важливих складових розвитку. Це економічна незалежність, здатність підтримувати розвиток НТП та розвиток національної економіки.

Слід зауважити, що ці поняття використані в нижченаведених значеннях.

Економічна незалежність – можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, використання національних конкурентних переваг найбільш ефективним способом, щоб забезпечити рівноправні умови участі в міжнародній торгівлі.

Розвиток національної економіки передбачає надійні зв'язки всіх елементів економічної системи, створення гідних умов для ефективної підприємницької діяльності.

Під здатністю підтримувати розвиток НТП ми розуміємо таке: держава повинна самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, підтримувати людський потенціал країни, постійно розвивати виробництво, підтримувати інноваційну діяльність.

На нашу думку, перша з наведених складових має бути трансформована. Дійсно, економічна незалежність є наслідком побудови системи захисту національної економіки. Таким чином, економічна безпека має розглядатися як сукупність підсистем розвитку й захисту національної економіки (рис. 2).

Сучасні інтеграційні процеси вимагають від кожної держави найбільш активного входження до світового економічного простору. Для цього необхідно сформувати зовнішньоекономічну політику відповідно до правил. Тому найнеобхіднішою передумовою для того, щоб Україні посіла гідне місце у світовій економіці, є проведення послідовної політики, яка забезпечить Україні рівноправне партнерство в міждержавних інтеграційних угрупованнях.

Потрібно врахувати вплив на національну економіку інтеграційних об'єднань, що дозволить з'ясувати економічний потенціал такого об'єднання та ефективні шляхи зменшення негативних ефектів від інтеграції. На нашу думку, для скасування впливу негативних процесів інтеграції на економічне зростання важливо використати такі фактори державного регулювання, як вплив на пропорції інвестицій у різні галузі національної економіки, на розвиток інфраструктури, на освіту й науку. Причому цей перелік може постійно змінюватися з урахуванням вітчизняних економічних інтересів.

Рис. 2. Складові розвитку економічної безпеки

Таким чином, проведені дослідження дозволяють стверджувати, що подальшого розвитку потребує визначення окремих напрямів інтеграції національної економіки України до світового економічного простору.

За останнє десятиліття взаємовідносини України з країнами Європи розвивалися досить ефективно, про що свідчить динаміка показників зовнішньої торгівлі. Тенденція розвитку зовнішньої торгівлі збереглася і в 2008 р., частка країн Європи становила 34 % зовнішньоторговельного обороту України (рис. 3) [1].

Щодо кризового 2009 р., то на момент написання статті в нашому розпорядженні була інформація лише стосовно зовнішньої торгівлі товарами. Так, експорт товарів з країн Європи у 2009 р. становив 10 270, а імпорт – 16 234 млн дол. США, або відповідно 52 та 53,3 % до рівня 2008 р.

Ці показники становлять відповідно 25,9 і 35,7 % до загального обсягу експорту й імпорту товарів у 2009 р., що свідчить про безперечну пріоритетність для нашої країни європейського вектора розвитку.

При цьому слід зауважити, що окремий аналіз торговельних взаємовідносин України з різними країнами показує: найбільш важливими партнерами України в зовнішньоекономічній сфері є країни СНД, зокрема Росія, Казахстан, Білорусія. Дійсно, експорт товарів з цих країн у 2009 р. досягнув 13 474 млн дол. США, а імпорт – 19 693 млн дол. США, що перевищує аналогічні показники торгівлі з європейськими країнами, отже, євроінтеграційні процеси потрібно узгоджувати з іншою регіональною зовнішньоекономічною співпрацею України.

Аналізуючи статистичні дані щодо зовнішньоекономічної діяльності України, можна стверджувати, що найменш ефективною є структура українського експорту, оскільки в ній переважають вироби з низьким ступенем переробки (продукти рослинного походження, жири та олії, чорні метали тощо), про це свідчать дані [1], тому детального опрацювання потребує питання збільшення експорту наукомістких товарів, насамперед продукції машинобудування, через використання конкурентних переваг українських виробників.

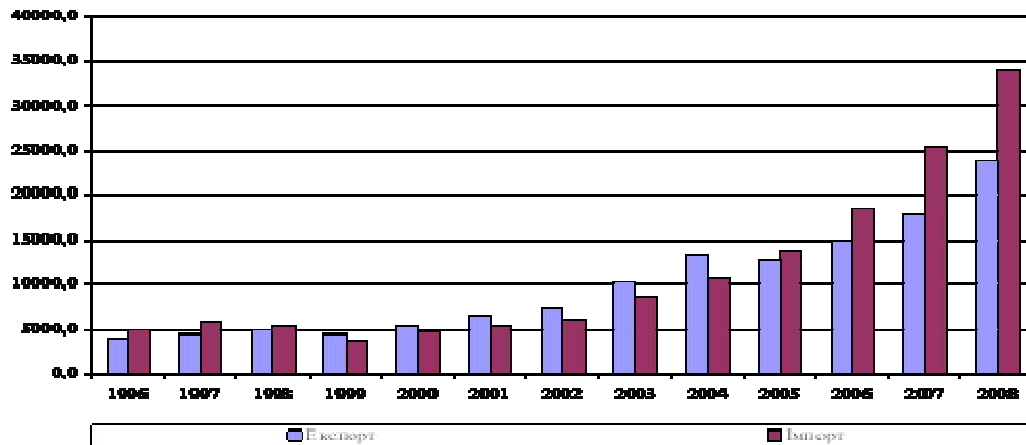

Рис. 3. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України з країнами Європи (млн дол. США)

Підкреслимо, що на шляху до повноцінної економічної співпраці України з Європейським Союзом українська економіка повинна переорієнтуватися на сучасні, конкурентоздатні й високотехнологічні галузі. Вдалим прикладом для України в плані обрання сучасної моделі економічного розвитку повинна слугувати спільнота об'єднаних європейських країн. Причому слід зауважити, що кожна з цих країн знайшла власний шлях до побудови власної унікальної стратегії розвитку.

Таким чином, лише копіювання європейського прикладу не дасть позитивних зрушень, адже кожна з країн має притаманні лише їй конкурентні переваги, ресурсну базу та історично сформовані галузі економіки. Проте будь-яка держава по-своєму вразлива щодо зовнішніх загроз для національної економіки.

Нашій країні потрібно навчитися послідовно та наполегливо, на всіх рівнях міжнародної співпраці відстоювати власні національні економічні інтереси так, як це вміють робити держави, що входять до складу ЄС. Адже цілком зрозуміло, що конкурентна боротьба за ринки збуту і сфери економічного впливу буде посилюватися, створюючи нові виклики та піднімаючи новий пласт проблем для вітчизняної економіки.

Висновки. Розглянувши питання забезпечення економічної безпеки України в контексті європейської інтеграції, ми дійшли таких висновків.

Сучасне світове господарство складається із суми національних економік країн, що перебувають у тісних системних взаємовідносинах. Нині у світі створено чимало економічних угруповань, наприклад, таких впливових, як Світова організація торгівлі. Однак окреме значення для нашої країни мають економічні домовленості, покладені в основу створення Європейського Союзу. Слід мати на увазі історичне європейське коріння Української Держави, її географічне положення, економічні інтереси та інші не менш важливі фактори, зокрема набуття чинності Лісабонським договором, який є базовою угодою, що зміцнює наднаціональні інститути Європейського Союзу.

Для інтеграції нашої економіки до європейської економічної системи необхідно використати всі умови, щоб забезпечити економічну безпеку Української Держави, реалізовувати таку політику, яка б захищала стратегічні галузі економіки. Особливо важлива послідовність і розуміння пріоритетів у процесах забезпечення економічної безпеки України. Саме тому економічна безпека повинна розглядатися як сукупність підсистем розвитку та захисту національної економіки.

Такі складові економічної безпеки, як екологічна та соціальна, відображують сучасне розуміння нами пріоритетів розвитку соціально орієнтованої економіки.

Література

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Экономическая безопасность и экономические интересы Украины [Текст] / А. О. Рудницкий // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 86. – С. 48–53.
3. Хаджинов І. В. Зовнішньоекономічна стратегія України в контексті її інтеграції до європейської економічної системи [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук : 08.05.01 / І. В. Хаджинов / Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2004. – 20 с.